

[8]

ndr. Haberl)

sit, volo scire, tam
a. Optimum bibere
hoc praecipuo est.
is hocce! (*bibit, post*
meorum sententia
horror habeat exitum,
, sed graviter, horre-
ui nimium iam diu
perio. Quam nobis
Fricat manus). Quid
o signum dat vigil,
Sero est. Corvinum
rtum est. Qui stertat
ceptus brachiis. Hu!
losae noctis frigora!
)). Quid ego diu hic
ate, si curae vobis
(*ise*): Palatii impera-
ego servo ineptias
rmiscit).

II.

s, QUADRATUS.

ento ita se amicivit,
t oculis tota involuta
ute promittit caput,
ridens procedit).

parietem): Tutane

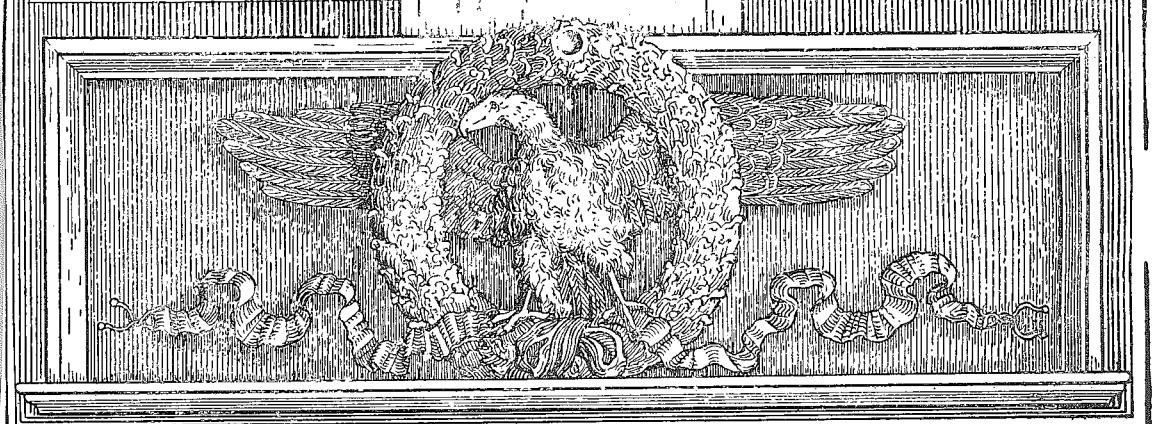
): Hem! In tuto su-
involutus). Media
rum circuitio. Nunc,
venus facile. (*Gran-*
ctum mirificumque,
mimur. Quam pro-
iat! Indemnes certe

ALMA ROMA

QVID QVID NON
POSSIDET ARMIS
RELLIGIONE
TENET

C. DEL VECCHIO.

Pro "ALMAE ROMAE,, Sociis

apud Commentarii Administratorem opuscula latine scripta venum dantur,
pretio quo sequitur:

JOSEPHI FORNARI **Communia vitae.** Phrases et formulae ad latina coloquia instituenda:

Fasc. II: *Voces animalium, De officiis.* – Lib. 3,00.

JOSEPHI FORNARI **Fridianus** et **Francisculi prandium**, Milesiae fabulae scenis accommodatae apud ephebea facile agendis. – Singulae lib. 2; ambae lib. 3.

HERMINII IACOBELLI **In campo latinitatis novi flores.** – Si tegumento solut. lib. 5; si xylina structura aureoque titulo decorat., lib. 6.

I. B. FRANCESIA **Euplius, Ad Romam,** Actiones dramaticae. – Singulae lib. 1,50.

(*Iis vero qui extra Urbem hos libros mitti iubeant, addendum erit publici cursus pretium, iuxta normam libell. 0,60 pro singulis exemplaribus.*)

Pro lectoribus novisque sociis, qui **integralm ALMAE ROMAE Collectionem** habere cupiant ab anno MCMXIV ad expletum annum MCMXXIV, paucorum exemplarium quae supersunt pretium constituimus libellarum 250 pro Italia; pretium duplicatum, libell. scilicet 500, pro exteris gentibus, suae pecuniae valorem maiorem habentibus, quam ut Italicae pecuniae valor nunc est.

Hae vero collectiones, adiecta in litteris pecunia per nummariam syngrapham (vulgo *chèque*) in Urbe exigendam, *recto tramite*, requirendae sunt ab **ALMAE ROMAE** administratore (*Roma, 12, Via del Governo Vecchio, 96*): quod enim pretium positum est non sinit ut foenus aliquod bibliopolis, vel mediatoribus quibusvis rependi possit.

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Premium annuae subnotationis est pro Italia libell. 12; pro Anglia shell. 12, 1/2; pro Batavia flor. 7,50; pro Hispania peset. 15; pro Civitatibus Foederatis Americae septentrionalis et Canada doll. 3; pro Helvetia franc. 15; pro ceteris nationibus summa italicas lib. 20 exaequans; *ante solvendum rectoque tramite mittendum ad IOSEPHUM FORNARI doctorem, Romam, 12, Via del Governo Vecchio, 96.*

De latinarum litterarum historia paelectiones¹

III. Venimus ad *preces, precationes*, quas certis verbis fieri omnis religio iubet. Macrobius in III *Saturnalium*, 9, memorans verba Aeneae apud Vergilium in II *Aen.* (351):

*Excessere omnes adytis arisque relicti,
Di quibus imperium hoc steterat,*

monet omnes urbes in alicuius Dei fuisse tutela, moremque Romanorum arcanum fuisse, ut quem obsiderent urbem hostium, eamque iam capi posse confiderent, certo carmine evocarent tutelares Deos, quod aliter urbem capi posse non crederent, aut, si posset, nefas aestimarent Deos habere captivos. Refert etiam ex quinto *Rerum Reconditarum* Sammonici Sereni, ut repertum ab eo in libro vetustissimo, cuiusdam Furii, carmen ipsum quo Di evocabantur, quum oppugnatione civitas cingetur: *Si Deus si Dea est cui populus civitasque Carthaginensis est in tutela, Teque maxime qui urbis huius populique tutelam recepisti, precor venerorque veniamque a vobis peto ut vos populum civitatemque... deseratis, loca templa sacra urbemque eorum relinquatis absque his abeatis, eique populo civitati metum*

formidinem oblivionem iniciatis, proditiique Romam ad me meosque veniatis, nostraque nobis loca templa sacra urbs acceptior probatiorque sit, mihique populoque Romano militibusque meis praepositi sitis ut sciamus intelligamusque. Si ita feceritis, voveo vobis templa ludosque facturum.

Refert deinde Macrobius carmen, quo hostium exercitum Dis devovebant, ut eum abducerent, lumine supero privarent, et eorum capita aetatesque devotas consecrataesque haberent. Simul obtestabantur Tellurem Matrem (et manibus id dicentes terram tangebant), et Iovem patrem (tunc manus ad caelum tollebant); et vota concipiebant (manibus pectus tangentes), ut res ita gererentur cum salute legionum exercitusque romani.

In his carminibus obsidionis animadvertisenda sunt illa verba: *Si Deus si Dea est*, qua utebantur quum incerti essent Dii quos precabantur. Gellius quoque (II, 28) memorat veteres Romanos in constitutis religionibus castissimos cautissimosque fuisse et, exempli causa, ubi terram movisse senserant, ferias edicto imperabant; sed inquit: «*Dei nomen cui servari ferias oporteret statuere et edicere quiescebant, ne alium pro alio nominando, falsa religione populum alligarent. Eas ferias si quis polluisset, piaculoque ob hanc rem*

¹ Cfr fasc. sup.

opus esset, hostiam *si Deo si Deae* immolabant».⁴

Aliae comprecationes Deum immortalium, quae ritu Romano fierent, ab eodem Gellio (XIII, 23) dicuntur expositae in *libris Sacerdotum* populi Romani et in plerisque antiquis orationibus. In his ait scriptum esse: « *Luam Saturni, Salaciam Neptuni, Horam Quirini, Maiam Volcani, Heriem Iunonis, Nerenemque Martis* ». Nominantur hīc Deae, quae aut uxores sunt, ut *Lua Saturni, Salacia Neptuni, Hora Quirini, Maia Volcani, Nerio Martis*, aut sociae sunt et comites, ut *Herie Iunonis*. *Lua Saturni* invocabatur etiam ut *Lua Mater*, cui spolia et arma hostibus capti dicari solebant, ut est apud Livium (8, 1; 45, 33). Ut *Veneri* coniugia tribuebant et *Cereri* divortia, et *Iunoni* procreationem liberorum, ita *Saturno* et *Luæ* sterilitatem.⁵ *Lua* est igitur a voce *lues*, numenque erat propter suam male faciendi potestatem propitiandum. — *Salacia Neptuni*, a *Varrone* dicebatur esse unda quae in salum reddit, ut *Venilia* unda quae ad litus venit.⁶ Festus ait hanc aquae deam putari salum cire, h. e. mare movere. At *salax, salacia* certe a saliendo (Italice: *Dallo sammillare delle acque fontane*). — *Hora* ea est quae prius appellabatur *Hersilia*, uxor *Romuli*; postquam hic Deus factus est nomine *Quirinus*, *Hersilia* quoque in caelum accepta, priscum pariter

¹ Cfr. HOR., *Sat.*, 2, 6, 20: *Matutine pater, seu Iane libentius audis*. SERV. ad *Aen.*, 2, 351: *in Capitolio fuit clipeus consecratus, cui inscriptum erat: Genio urbis Romae sive mas sive femina*. VERG., 4, 576: *Sequimur te, sancte Deorum quisquis es*. Cfr. APUL., *Met.*, XI, 2, etc.

² Dicebatur *Nerio - Nerenis*, vel: *Nerienes - Nerenis*; vel *Neriene - es*; vel *Neria - ae*

³ SERV. ad *Aen.*, 3, 139; ubi pro codicu lectione *Luna* certe legendum est *Luæ*.

⁴ AUG., *Civ. Dei*, 7, 22: *Quamquam aqua non geminetur, quae it et reddit, huius tamen occasione vanitatis, duabus daemonis invitatis, amplius commaculatur anima quae it et non reddit*.

cum corpore, ut Ovidius canit *Met.*, XIV in fine, nomen mutavit, et *Hora* vocata « quae nunc Dea iuncta Quirino est ».

A *Maia Volcani* uxore mensem *Maium* vocatum dicebant, et Kalendis *Maiis* rem divinam huic Deae facere flaminem Vulcanalem. Id legitur apud Macrobius in *Saturn.* I (12, 18); qui memorat etiam opinionem Cornelii Labeonis aliorumque, *Maiam* Deam ipsam terram esse, sic a magnitudine appellatam; eamdemque Bonam Deam Faunamque et Opem et Faustum Pontificum libris indigitari.

Ferme nihil scimus de *Herie*, quae nominabatur ut socia comesque *Iunonis*; fortasse cum *Hersilia* de qua supra diximus coniungenda, certe a radice communis *her*, quae umbrae originis videtur.

Denique *Nerio* vel *Neriene*, *Martis* uxor, nomen habebat *Sabinum*, quo significabatur virtus et fortitudo; unde etiam *Nero*; opportune uxor facta *Martis*, cuius ita vis et potentia et maiestas quaedam adumbrari videtur.

Huiusmodi precationibus publicis adjungamus licet memoriam privatuarum etiam precum, quales legimus apud Catonem in libro *De agricultura*. Piro florente suadet Cato dapem pro bubus faciendam esse, hoc est cenam Diis, praesertim Iovi, sacram.¹ Praecipit autem dapem sic fieri oportere. Iovi dapali debebat vilicus culignam vini² pollucere, i. e. offerre, consecrare. Eo die feriae bubus et bubulcis et qui dapem facient. Quum oportebit pollucere, his verbis utendum est: « *Iuppiter dapalis, quod tibi fieri oportet in domo familia mea culignam vini dapi, eius rei ergo macte hac illace dape pollucenda esto* »; quod significat: *Iuppiter*, quoniam

¹ FESTUS p. 68 M, 48 T. DE P.: *Daps apud antiquos dicebatur res divina, quae fiebat aut hiberna sementi aut verna, etc.*

² FESTUS, p. 51 = 35: *Culigna, vas potorium*. Graece κυλίγνη.

offerenda est tibi, in dape, pro mea familia, haec culigna vini, auctus sis, et honoratus et glorificatus hac dape tibi consecrata. Deinde, vilicus manus interluebat, vinum sumebat, dicens: « *Iuppiter dapalis macte istace dape pollucenda esto, macte vino inferio esto* ». Inferium vinum, ait Festus s. v. (p. 113 = 80) id quod in sacrificando infra patrae labrum ponebatur.¹ Post factam dapem, Cato suadet milium, panicum, alium, lenticum serere.

Aliam precem rusticam refert Cato capite CXXXIV. Loquitur de sacrificiis faciendis ante messem. Porcum feminam, ait, immolabis; sed prius ture vino Iano Iovi Iunoni praefato. Iano struem (genus libi) obmoveto (i. e. admoveto, offer) sic: « *Iane pater, te hac strue obmovenda bonas preces precor, uti sies volens propitius mihi liberisque meis domo familiaeque meae* ». Fertum (aliud genus libi)² Iovi obmoveto et mactato (i. e. offer) sic: « *Iuppiter, te hoc fercto obmovendo bonas preces precor uti sies volens propitius mihi liberisque meis domo familiaeque meae, mactus hoc fercto* ». Postea, pergit Cato, Iano vinum dato sic: « *Iane pater, uti te strue obmovenda bonas preces precatus sum, eiusdem rei ergo macte vino inferio esto* ». Postea Iovi sic: « *Iuppiter, macte isto fercto esto, macte vino inferio esto* ». Postea, porcam praecidaneam immolato. Praecidaneam autem porcam, ut ait Festus (219 = 273) dicebant quam immolare erant soliti, an tequam novam frugem praeciderent.³

¹ Cfr. s. v. *calpar* = vinum novum quod ex dolio demebatur sacrificii causa antequam gustaretur. — V. FORCELLIN., *Lexikon*, s. v. *inferius*.

² *Fertum*, vel *ferctum*, oblatio quae altari offertur et sacrificatur a pontificibus. Ferctum offerebantur non sine strue ait Festus (85 = 60): « et qui offerebant strufrectarii appellabantur.

³ Cfr. NON., ed. LINDSAY, 1, p. 240: « Praecidaneum est praecidendum ». VARRO, *De vita p. R.*, III: « Qui humatus non sit, heredi porca praecidanea suscipienda Telluri et Cereri, aliter familia pura non est ». Cfr. GELL., 4, 6, 7, uti loquitur de hostiis succidaneis et praecidaneis.

IV. Rationem aliquam cum rebus reliquias habent *carmina magica*, vel *incantamenta* quorum saepe fit mentio, praesertim sequiore aeo; sed nullum dubium est quin etiam priscis temporibus iam adhiberentur. Interdum certa verba in remedium nonnullorum morborum repetebantur; aitque adhuc Plinius temporibus tam progredientis doctrinae, maxumae semper quaestionis esse, et quidem incertae, polleantne aliquid, inter remedia, verba et incantamenta carminum. Exempla autem profert ex quibus vis carminum comprobetur; inter cetera hoc quod Vestales mancipia fugitiva, nondum egressa urbe, precationibus in loco retinere crederentur. — Duodecim ipsae tabulae poenas irrogabant ei qui fruges *excantassit* vel qui malum carmen *incantassit*. — Neque erat qui non metueret diris imprecationibus desigi.¹ Plinius memorat etiam Theocriti apud Graecos, Catulli et Vergili apud nos incantamentorum amatoriam imitationem. Iam dixerat Homerus, profluvi sanguinis volnerato femine Ulixem inhibuisse carmine; ita Theophrastus monuit ischiadicos sanari; e Latinis autem Cato prodidit luxatis membris carmen auxiliare, M. Varro podagrism.

Haec ipsa carmina hīc proferenda sunt. Scribit igitur Cato *De agricultura*, c. CLX: « Luxum si quid est hac cantione sanum fiet. Harundinem prende tibi viridem pedes IV aut V longam; medium diffinde; et duo homines teneant ad coxendices.

¹ AUDOLLENT, *Defixionis tabellae*. En exemplum defixionis: « Hunc ego apud vostrum Numen demando devoveo desacrifico ut vos Aquae ferventes, sive vos Ninfas sive quo alio nomine voltis appellari, uti vos eum interematis ».

² Cfr. HRIM, *Incantamenta magica graeca et latina*, collegit dispositus edidit, in *Fleckeisen's Jahrb.*, Supp. Band 19, 1893, pag. 465. CLEERC, *The Magic of Rome*, Londra, 1902. HUVELIN, *Les tabelllettes magiques et le droit rom.* (Mém. prés. au Congrès intern. d'hist. comparée, Paris 1900), Maçón, 1901. — Cfr. in Archiv. WÖFFLIN, 1902, p. 601.

Incipe cantare in alio s. f.: *Moetas vaeta dardaries asiadarides una petes, usque dum coeant. Motas vaeta daries dardaries astatarides dissunapiter, usque dum coeant. Ferrum insuper iactato. Ubi coierint et altera alteram tetigerit, id manu prehende et dextera sinistra praecide, ad luxum aut ad fracturam alliga, sanum fiet. Et tamen cotidie cantato in alio s. f. vel luxato. Vel hoc modo: Huat hauat huat ista pista sista damnabo damnaustra, et luxato. Vel hoc modo: Huat haut haut istasis tarsis ardannabon damnaustra».*

Candidissime Lector, ne exspectes me huiusmodi cantationum interpretationem tentare; fortasse nihil aliud sunt nisi verba sine sensu; aut saltem a prisca forma tam mutata, ut iam non intelligi possit.

Magis perspicua contra est formula quam Varro (*Rerum Rusticarum*, I, 27) in medium profert, loquens de Fundanio socero, cui pedes solebant dolere. Quum igitur homini pedes dolere coepissent, haec verba recitanda dicebat:

*Ego tui memini;
Medere meis pedibus;
Terra pestem teneto,
Salus hic maneto,
In meis pedibus.*

Hoc ter noviens cantare iubebat, terram tangere, despovere, ieenum cantare. En cumen tandem et perspicui sensus et rhythmi nobilissimi; saturnio versu scriptum solet dici. Quid sentiendum sit de hoc versu infra sermo erit; nunc satis sit animadvertere, et numerum, et versus tertium et quartum similiter desinentes, quod vulgarem poëtandi rationem manifeste sapit. Hoc cumen memoria servemus; infra ad illud erit redeundum.

(*Ad proximum numerum*).

FELIX RAMORINUS.

*Dulce etiam fugias, fieri quod amarum potest.
Duplex fit bonum, simul ut accessit celeritas.*

P. SYRIUS.

DE SCRIPTORIBUS CHRISTIANIS et de lingua "universalis"

Haud ita multo ante, in magno quodam Doctorum conventu in Hibernia habito, in medium est iterum lata quaestio de sanctorum latinorum Patrum voluminibus, vel a pueris in scholis unice adhibendis.

Arceantur, - inquiunt, veluti agmine facto doctores illi, - ethnici omnes scriptores, qui pueris incaute tot damna intulerunt! Haec unica malorum causa, quae nobis ut Vergili miles irruit in hostem *Fulmineumque viris proturbans ingeritensem!*

ALMA ROMA quae hanc ipsam quaestionem olim actitavit, et libens, arrepta occasione, in aciem adgreditur, ut, medium se utique gerens, locus tamen princeps ethnicis scriptoribus facile permittatur.

In primis libero admodum ore profitebor, me nunquam hac in re sententiae Eminentissimo Cardinalis Logue suffragari posse, qui severiori opinione edocuit veteres Romanos scriptores scholis puerorum omnino ablegandos esse, praesertim ob impiam eamdemque adsiduam Deorum suorum commemorationem.

«Hinc enim, - aiebat, - immensa illa malorum colluvies, hinc errorum pestifera lues, quae apud nos, abhinc aliquot annos, omnia corrumpit, omnia contaminat in puerili institutione».

At ipsi priores christiani scriptores, obtestans dico, undenam elegantem puramque scribendi rationem, atque inoffenso pede, arripuerunt?

Longe alia est, nostra quidem aliorumque sententia, flagitiorum origo, quibus aetas nostra maxime vexatur!

At instanter adversarii premunt: «Qui ad studium litterarum latinarum animum adpellunt, in praesentiarum, ad scriptores unice accedunt, qui ad aetatem augusteam pertinent; atque adeo, citra omnium opi-

nionem, ingenia iuvenum sapientia illa potissimum ethnicorum imbuuntur, quae ad eorum mentes informandas maxime valet. Et res quae a pueris arripiuntur haud ita facile e memoria cadunt. Sic enim mordicus ipsis haerere consuevimus. Ad haec, lalinorum auctorum studium ad res potius exterius quam ad veritatem tendit, ad sensus vellicandos potius adsurgit, quam ad intellectum illuminandum, verbaque demum potius aucupatur, quam sententiarum gravitatem curat».

Alias equidem admonitiones mihi suggesterit perpetua haec latinorum recordatio, quam continue in eorum scriptis admirantur. Cur vero non laudas eorum in Numina pietatem, quam saepe, proh pudor! frustra in christianis scriptoribus quaeritas?

Et si hac in re aliquando peccant, nos eos a veritate aberrantes, compati debemus. Opportune suavem magistri rhetoricae imaginem reminiscor, qui Cicero nem, quam unice deamabat, praesertim nobis interpretaturus, eiusque sententias doctis suis animadversionibus hilarans, sanctitatem saepe doctrinae admiratus, mirum in modum querebatur, quod Deum verum ignoraret et divinam Christianorum sapientiam, ut caelestium rerum veritatem splendidissimis ingenii sui luminibus commendasset. Saepe enim, ut optime novistis, ipse ad veritatem accedit, lumen veri ad eius oculos interdum splendet; at divino afflatu carens in errorem labitur.

Scriptores quidem christiani omnes nativo candore nitent, et singulari quadam suavitate et iucunda, paene dixerim, moestitia, regentium animos perfundunt, et Minucius Felix eleganti dictione usus est, et Lactantius Tulliani styli virtutes tam faciliter est consecutus, ut Christianus Cicero merito sit appellatus. Est profecto in ipsis singulari eloquenti vis, quae non in concionibus tantum, quas in templis haberent ad populum, sed et in lucubratio-

nibus passim elucet, quibus christianam doctrinam ab adversariorum telis acerrime tuerentur.

Sed ipsi, litterarum latinarum potius sospitatores quodammodo sunt dicendi, qui deteriore aetatem nacti, venustae et concinnae orationis aliquando securi, novum scribendi genus plerumque usurparunt; quamvis non ita durum et barbarum, ut nullam in se pulchritudinis faciem deferat. Aetatem enim suam redolent. Hoc nomine maximis est laudibus extollendus Thomas Vallaurius, quem, florente adhuc aetate, in maximo Taurinensium studio, politiores litteras latinas tradentem audivisse gloriabor, qui, etiamsi plus aequo insectatus fuerat christianos scriptores, in vulgus tamen aliquot emittendos curavit, animadversionibus auxit, et verba quae deterioris essent aetatis, in melius corrigebat, et optime notabat, quomodo esset in puerorum exemplum scribendum.

Utinam sic cautum apud nos publice fuisset, in novissima studiorum ratione, qua parvula quidem pars est data christianis voluminibus, ut magistri in sacris auctoribus interpretandis, quum de puriore scribendi ratione sermo sit, prudenter alumnos moneant, romanum eloquium, senescente aetate, et ob rerum novarum multitudinem, aliquantulum ab antiqua pureitate descivisse... et multa cecidisse, quae postea sunt iterum nata.¹

Haud aliter gravis nostrae aetatis magister in schola de italis litteris loquens identidem auctores temporis labentis cum optimo quoque temporis prioris componit.

* * *
Unum mihi restat, ut nonnulla dicam de quaestione illa pulcherrima quidem auditu, actu vero, mea sententia, difficillima.

¹ Hoc nomine laudandi sunt Felix Ramorinus et Franciscus Dalpane, qui summo studio vocabularium ediderunt iuxta Sacrorum Librorum rationem exaratum, ut iis praesertim inservirent, qui latino eloquio Biblam legere conuererunt.

Haec mea verba ad illud potissimum spectant, quod tamdiu agitatur inter recentiores; ad eloquium videlicet populis commune, atque ideo « universale ». Et haec quaestio, in magno Hibernico conventu, apparuit, et omnes, facili consensu et magna animorum exultatione, in gravem iverunt sententiam, ut aliquando, doctorum viorum auctoritate, Romanorum eloquium ad id eligeretur. Quid enim melius, quid aptius, quidque demum rebus nostris accommodatius? Quod auspicatum est, ut, ablegatis in aevum recentiorum nonnullorum deliramentis *De Esperanto* et in praesentiarum *De Ido*, sermo communis latinus publice assumatur.

Huic sententiae libentissime et duplice suffragabor, eamque praesertim apud nos omnium adprobatissimam esse putabo. De latino enim sermone sic publice cautum est, ut ipsa puella, quae mox infantorum nostrorum magistra erit, lingua veterum Romanorum vel a limine salutet. Sic, paucis labentibus annis, omni resoluta difficultate, Itali, nullo prorsus labore, latine facile loquentur, omniaque cum ceteris nationibus communicare poterint. Quod faxit Deus, eiusque sancta voluntas haec omnia compleat!

I. B. FRANCESIA.

ARCHAEOLOGICAE NOTAE

Defunctionum suffragia in priscis Christianorum sepulcris.

Si imagines in priscis Christianorum sepulcris effictas conspicimus, facile nobis persuadebimus, eas, sive sacramenta adumbrantes, sive originale peccatum et consequentem mortem, sive denique exempla miraculorum Deique misericordiam, semper tamen totidem veluti rationes reperiuntur divini auxilii pro animabus defun-

ctorum invocandi. Neque hinc alienae picturae videntur, quae animae iudicium, vel animas aeterna felicitate donatas praesentent. Pierumque enim benigni iudicii, aut sempiterni fruendi gaudii spes eiusmodi picturis significatur, sicut in epitaphiis illis, iu quibus quae affirmativa videtur formula, ea non raro ut optativa seu deprecativa accipienda est, vocabulis *vivas*, *vivatis* adiectis.

Requidem vera, si sacramentorum symbola iuxta liturgicam debent intelligi preces, sacramentum ipsum a defuncto, quum viveret, susceptum optima evadit supplandi ratio, ut defuncti anima ad aeternam beatitudinem cito admittatur.

Picturae vero quae perspicue magis preces pro defunctis significant, eae sunt, quae hominis miserrimam conditionem atque ad peccatum proclivitatem commonstrant; itemque quae Dei virtutem produnt iusti causam tuentem, aut a malis aerumnisque huius vitae liberantem. Nihil enim Dei benignitatem praestanctius apud primaeos Christianos impetrare putabatur quam humilis propriae infirmitatis professio Deique maiestatis et omnipotentiae cognitio. Haec autem cogitatio, quae totam fere veterem liturgiam pervadit suamque habet in sacris Scripturis radicem, etiam in picturis sepulcralibus ubique prorsus reperitur. Cuius quidem rei eloquentissima exempla plures inscriptions exhibent, ut, exempli gratia, Agapes epithaphium notissimum et carmen quod Damasus sibi concinnavit.

Ad liturgiam quod spectat, satis sit orationem in Constitutionum Apostolicarum lib. V, c. VII¹ relatam memorare, in qua resurrectionis cogitatio omnino dominatur, et *Ordinem commendationis animae* et *Pseudocyprianicas preces*, in quibus auxilium tantum a Deo postulatur. Uter vero sensus sit intelligendus in monumentis

¹ P. G., I, 843-844,

interpretandis, quas supra nominavimus, haud facile est discernere; nam et ipsa Lazarus resurrectio ad requiem defunctorum obtinendam aliquando commemorata invenitur, quum potius tamen resurrectionis exstet symbolum.

Quod autem Ecclesia Dei pro vivis in tribulatione positis faciebat, idem perspicuum est eam et pro defunctorum animabus praestitisse: nihil enim indigentius esse potest quam anima post lucem hanc a corpore separata Deique coram tribunal constituta. Igitur suavis illa pro mortuis oratio, cui *Ordo commendationis animae* est nomen, aliaeve eiusmodi, post mortem minime cessabant, sed corpus ad coemeterium ac sepulturae locum comitabantur. Neque post corpus depositum, neque post loculum super illo clausum obmutescerat oratio; sed perstans per « catacumbarum » hypogea resonabat, eiusque velut iteratio ipsis in sepulcris, titulis picturisque quodammodo describatur.

Sunt qui dubitent picturas revera ad precum similitudinem effectas fuisse, eo quod non idem factorum biblicorum sit ordo in orationibus atque in picturis. Sed huic difficultati responsum praesto est; nam ordo quo eventus illi in oratione dispositi cernuntur varius esse potuit, sicut plures fuerunt huiuscmodi orationes; immo ipse *Ordo commendationis animae*, licet, quod ad materiam attinet, antiquissimus sit, nihilominus seriorem ipsa eius forma revelat redactionem, neque unicum archetypum a quo ipse manaverit, supponit. Lazarus, exempli gratia, et Ionas minime in *Commendatione* inveniuntur; eos tamen in Apostolicarum Constitutionum textu, quem nominavimus, habes, pariterque in secunda Pseudocyprianica oratione.

Verumtamen initio, ut videtur, Dei prodigia fidelibus suggerebantur non quasi in ordinata serie, sed « iaculatoriarum », uti vulgo dicimus, orationum ad instar,

tamquam hortationes et incitamenta. Quandonam vero eiusmodi cohortationes et pro viris orationes in defunctorum preces mutatae sint, adhuc ignoratur: nihilominus eodem prorsus tempore tam vivis quam mortuis adhibitas pro opportunitate eas fuisse, veri videtur simillimum. Quod autem revera moris esset hoc sensibili ac figurato modo preces in sepulcris describi, dubium esse nequit; nam ipsis monumentis id evidenter eruitur. Quam optime autem preces, de quibus sermo est, etiam mortuis, nedum morientibus convenienter, vel ex eo colligitur, quod de animae solummodo salute in iis verba omnino fiant; namque in ipsis precibus modo hominis inflrmitas Deique misericordia, modo Dei omnipotentia enuntiatur.

Aliud denique est picturarum genus, quod ad angelorum sanctorumque consortium, ad aeternum gaudium Deique visionem spectat, et optime tum epitaphiorum formulis, tum cum antiquis funebris consonant liturgiis. Sic, exempli gratia, huius generis obtestationes in epitaphiis occurunt: *O Pater omnium, recipe apud te Irenem, Zoem ac Marcellum! - Accipe me, Domine! - Omnipotens Deus, te deprecor ut paradisum lucis possim videre!...* Praeterea innumerae prorsus huiusmodi reperiuntur formulae: *Accepta apud Deum - Receptus ad Deum - In luce Domini receptus est*, etc. In liturgiis vero nihil communius quam beatae aeternitatis Deique visionis pro defunctorum animabus efflagitatio; itemque in martyrum actis persaepe illa, parum mutata, occurrit S. Stephani protomartyris oratio: *Domine Iesu, accipe spiritum meum!* cuius et memoratae inscriptions veluti iterationes sunt.

S. S.

*Deliberaendum est diu, quod statuendum est semel.
Desunt inopiae multa, avaritia omnia.*

SYRUS.

FABER FERRARIUS¹

*Mole gravis vultuque niger scapulisque qua-
[dratus,
Brachia nudatus, pectora, saepe caput;
Incessu patulus, nunc huc nunc flectitur illuc,
Figens obliquum lensus utrumque pedem,
En Caietanus ferrarius arte magister,
Afrum cui nomen vulgus in urbe dedit.
Proh! qui nasus inest, cui sex hinc inde ru-
[bescunt
Naselli, proles fervida nata mero!
O quoties voluit spurius divellere nasos
Et Bacchus nasos iussit habere novos!
Non dolet at tristem casum: ridentibus ipse
Arridet; pueros mimicus ipse ciet.
Visus adesse via? Subito vaga turba petulca
Irruit, ingenium docta mouere fabri.
Qui genus interdum nactus sollemne loquendi
Divendit pueris ardua prodigia.
Si mediis rebus risu puer ora tumescit,
Temperat ipse gravi luce superciliis.
Mox ridet frontemque movet totusque iocatur:
Ingenti plausu garrula turba fremit.
Edocet interdum unumquemque ciere susur-
[rum:
Murmure, ad harmoniam, tota caterva stre-
[pit.
Lucrandi cupidus numeros per somnia quaerit,
Mane sybillinas consulit effigies.
Ite leves nummi, sudatae praemia frontis;
Vos habet urna rapax, unde redire nefas!*

¹ Lectores nostri haud certe obliiti sunt, sub finem anni MCMXXIII Romae certamen poetum ad insequentem annum indictum fuisse ex legato Theodorici Ruspantini, Romano athenaeo ad hunc finem commisso. In illud centum circiter scriptores descenderunt ita ut censorum collegium nonnisi post aliquot menses iudicium suum emittere potuerit. Neque id blandum evasit: nemo enim praemio dignus inventus est; sed tantum quatuor, ni fallimur, carmina peculiari laude notata sunt. In his *Faber hic ferrarius* a clarissimo socio nostro Angelo Nardis descriptus; cui dum ex animo gratulamur, ob concessum privilegium in nostris paginis carmen idem edendi amplissimas gratias et habemus et referimus.

*Plures quaerenda sortes: tentare Panormi,
Romae, Taurinis Parthenopeque iuvat.
Di bene! Pellicea pera servetur amica
Tessera, per septem spem paritura dies.
Prima luce refert numeros cum coeca tabella,
Anxius ille subit, ... votaque quanta cadunt!
« Decipies, clamat, mala sors, haud amplius
[Afrum! »
Sed nova per somnos terna, quaderna capit.
Forte sodalitii sacri, cui frater adhaesit,
Si quis obit socius, cum face quisquis adest.
Et primus librumque tenens ocularia naso
Cyclops vitra ferens, accinit ore gravi.
Praesidet et taedis, tristi quae lumine lucent
Excitat, aut tracta, forcipe, putre secat.
Si quae difflagret graveolens et cera liquecat,
Mollitis digitis comprimit; at retrahens
Ustos, humectat labiis; tunc flamine captio
Sufflat, vulcanum perdomuisse potens.
Post tectus facie, binoque foramine cernens,
Per medias sequitur lenta feretra vias.
Dicendum sed opus ferri: seclusus in antro
Dat mandata fabris, expedit ipse prior.
Hi folle accipiunt auras redditumque frequen-
[ter,
Fornacem stimulant dum calor igne furit,
Hi massam versantque focus finguntque sonan-
[tem,
Et captam tingunt forcipe subter aquam.
Afer at ingentes mediis carbonibus axes
Ponit, alens flammarum turbine praecipiti.
Pars ignita rubet, tundenda incude locatur,
Flammeus attollit brachia magna Cyclops.
In numerum attollunt iuvenes; celeresque favil-
[iae
Sparguntur; crebris ictibus antra tremunt.
Hinc variae prostant formae; longaeque catenae,
Quae iubeant muros pondere stare suo;
Cancelli muniti hastis lamnisque reflexis,
Hortis ne pueri subdola furtu ferant;
Aestivae falces, rastri, curvique bidentes;
Quae mulos et equos ferra recurva decent.*

*Longos saepe tubos format, quibus unda re-
[fusa
Urbanos fontes, vena salubris, atat.
Si ditanda domus lympha, blandoque susurro
Atria, Vulcanus protinus arte struit
Urnam marmoream chalybo ducente syphones,
Unde loquax tortis clavibus unda fluit,
Piscinam nitidam praecinctam pumice et her-
[bis,
Altior unde micat vis residentis aquae.
Effingendus adest thalamus cum rete metallo?
Intorquet, tendit, perpolit atque parat.
Instauranda manet triturae machina fervens?
Ferramenta tenens conscius ecce venit.
Dissolvit partes, observat viscera monstri;
Annuit; in promptu iam medicina malo est.
Iuncturas reficit, dentesque orbesque volantes,
Quâ vapor exsultat, quâ furit unda calens,
Fumida quâ nigris spirat flamma caminis,
Quâ tubulus rabide stridet ad aetra monens.
Tristia sed subeunt sacro cum mense Novem-
[bri,
Manibus ornandis inclita ferra parat.
Tunc pietate gravis, nactus mandata piorum,
Fingit votivo lumine mille faces,
Artificesque cruces tumulis et ferreae claustra,
Ne male conculcent cara sepulcræ pedes.
Tunc nataim memorans, quam mors absumpsit
[acerba,
Furtive illacrimans evocat inter opus!
Aquila.*

ANGELUS NARDIS.

DE ANNIS SANCTIS¹

Leo XIII P. M.
et annus sanctus vigesimus secundus.

Si spatium praeteriti temporis respicias,
iam illud in promptu est, Cathedram Petri
Apostoli fortunose pergere, quam per vi-
ginti fere saecula divinitus stantem venti
undique reflantes, nec labefactare potue-

¹ Cfr. fasc. sup. mens. Iulii.

runt nec loco dimovere. Quod quidem miraculum nedum oculis perspeximus, sed manu propemodum pertractavimus.

Ingemiscentibus omnibus, devixa quamquam aetate, multis obrutus malis laboribusque confectus, septimo Idus Februarias, in Vaticanis aedibus, inter suorum complexus et preces, piissime decedebat Pius IX P. M., qui per triginta et tres circiter annos regnaverat; x Kal. Martias ad Petri sedem evehebatur Ioachinus Pecci Purpuratus Pater iam Perusinorum Episcopus, qui, incredibili Christiani Nominis laetitia, omnia fausta rei christiana in arduis laboranti ausplicantis, audacter principatum suscepit.

Difficillimis illis reipublicae temporibus, dum nefarii homines occulto sacramento devincti, tenebricosis latebris erumpentes, insidias struunt, atque in Europæ luce versantes alacres per fora, per concilia-bula volitant, coniurati veterem Ecclesiae compagem laxare, in Urbe hic Pontifex Maximus ex improviso surgit, ac religio-nem impiorum manibus agitata et tur-piter habitam divinitus defendit atque ad pristinam dignitatem revocare studet.

Tunc magnum est inditum silentium, et omnes populi, veluti de composito, ad Romam, in obsequium erga Pontificem proni, conversi, novum saeculorum ordinem exoptant atque ausplicantur.

Et Pontifex ipse, qui Leo XIII vocari voluit, solemniter ex more sese orbi sereno vultu portendit, atque immortalibus divinisque placitis innixus, pacem hominibus, falso ereptam, caelesti auctoritate pollicetur, et omnes, patrum vestigiis sanctius insistentes, ad catholicam sapientiam alacres revertere christianosque sese gerere iubet.

Mirum! Quum primum est ad Christi fideles Romanae Ecclesiae devotos allocutus, romana prorsus eloqui elegantia et doctrinae sublimitate, ita facile eximia amo-ris sui ac voluntatis significazione animos

sibi devinxit, ut uno ore eum omnes restitutorem felicis saeculi adclamantes, Patrem appellant et populum facile principem.

Ipse interea ad populos eorumque reatores accedens, neglecta quasi dignitatis suae persona, dulci alloquio eos adit et vere Patrem se undique gerens, suaviter monet eo se omnino atque unice spectare, ut Deus, familiae christiana aberranti volens, propitius adsit, et populum insanis fluctibus tractatum in portum aliquando reducem faciat. Mox, aerumnosa operariorum conditione commotus, quem graviorem in dies fore praesentiebat, eorum causam apud dominos et dignitatis auctoritate et optimis sapientium placitis fretus, mirum in modum actitat, omniumque mentes novitate sermonis alligat atque percellit.

Hac de causa passim et *Operariorum Parens* appellatur, atque sic primum de adversariis, qui tamdiu erecti per officinas volitare conueverunt, triumphum retulit, remque Christianam auxit atque formavit.

Ad Italos identidem paterno vultu respiciens, et abdicata omni contentione de re civili, conciliandae concordiae suasor adest, et vere gloriae suae osores ac libertatis, reviviscentes extremaque omnia militantes, pertimescere iubet, et Pontificem publicae auspicem faustitatis intueri. Ei propterea tot sublimia loquenti, universa Italia plaudit, quae in obsequium prona, laeta fortunas suas devovet, et sese amoris, fidei pietatisque documentum exhibet.

Ad haec, vel quum Perusinae Dioecesi praesit, egregiam operam navat, ut sui sacerorum alumni alacriter in litteras latinas graecasque incumbant, et haud ignobilem locum inter studiosos obtineant. Eius itaque Ecclesia bonis artibus florescens in exemplum ceteris splendescit. Nunc ad supremum rerum sacrarum culmen eventus, eodem pulcri sensu afflatus, optimum factu reputavit, si opportunitatem nactus, in eodem pro Ecclesia certamine insistens

puriorem doctrinae ordinem cum universo terrarum orbe liberrime communicaret.

Quamobrem, singularem diligentiam ac moderationem professus, ausu utique sublimi ac Pontifici Maximo in primis dignissimo, ad sanctam atque italicam Philosophiae disciplinam, a S. Thoma Aquinate illustratam, reducere viros a veritate devios enixe adlaboravit. Sic sapientiam ac dignitatem virtute cumulans, mirum in modum mortales ad rectum studiorum tramitem trahit; et Magister, divina rerum cognitione innixus, immortalia illa profitetur documenta, quae, eleganti quoque formae lenocinio perfusa, ad extremos terrarum fines perrumpunt, in aeternum duratura.

Quo factum est, ut omnes intelligentis iudicii viri, renatam quadammodo veterum Romanorum sapientiam per Pontificem Maximum reputaverint, et ipsum patriae quoque servatorem uno ore salutet, qui aliquando, praeter exspectationem, fessis hominum animis requiem curarum et laborum allaturum confidenter adfirmet.

Magna enim ac turbulenta tempestate tunc res christiana magis in dies afflictabatur, quaeque enim natio publice a Pontifice Maximo recesserat, sive, per exemplum, omnes fere populi timore compulsi se gerabant. Omnia pro arbitratu durissime tenebantur, tum voluntatis tenacitate tum odio in Romanam religionem. Otho Bismarck, supremus Germanorum minister, eo spectare videbatur, ut, ita hominum potentiorum suae aetatis voluntate ferente, arcem catholici nominis funditus everteret, et caput Lutheranae secessionis in Urbem proferret.

Huic, postquam ad Sedan de Gallis immensum retulit triumphum, omnia arri- debant; suoque ductu atque consilio cede- bantur. Nulli unquam parcere consuescit, et victos praesertim elate et superbe tractare.

In tanta rerum perturbatione atque ingeniorum versutia unus nunc quoque

adest Pontifex Maximus, qui, sius semper et iuris et consilii, non hostes expavescit, et propositi tenax universam rem christianam aequo regit imperio.

Ad eum ipse Bismarck tandem humili se vultu convertit, quum repente fortuna saevire, eiusque consiliis coepit oblectari. A Pontifice enixe postulat, ut, pacis suator inter Germanos atque Hispanos, atrox belli periculum avertat. Quod quidem, cunctis admirantibus populis, mirum in modum ex omnium consilio facile successit.

Paulo post, ipsa in Germanis potestas administris nuper impotentis excutitur, et magno equidem imperii periculo, novarum rerum compago divinitus ruere videtur. Tunc iterum Bismarck, maligno veluti fato vexatus, ne funditus imperium, quod immani opera prius composuerat, fractum in partes illaberetur, ad Pontificem confugit eiusque opem admodum exoptat. Quae magna rerum conversio! Sed, ut olim Magister aquis imperavit et ventis, et facta est tranquillitas magna; sic Eius Vicarius, divina opitulante gratia, pacem atque obedientiam mortalibus suadendo, in omnem late orbem terrarum est dominatus.

Omnia itaque circum, Deo adiuvante, in melius mutantur, et festino pede novus rerum renascitur ordo, et religio, quae modo captiva, catenis obruta incedebat, nunc tandem erigit caput animosque ad sidera tollit.

Iam singulæ nationes ad Christianorum parentem adoraturae redeunt, antiqua foedera laetantes ineunt, et animos religioso vinculo simul adiungunt. Labente anno octingentesimo octavo et octogesimo supra millesimum, quum Pontifex sollemnibus caeremoniis Iubilaeum sacerdotale ageret, nationes universae tum privatis rationibus tum publice Romam contendunt, Pontifici innumera dona missitant, et in Vaticanas aedes profecturae, suam fidem et voluntatem, libero ore profiten-

tur. Sic Deus Pontificem suum honorare voluit et improborum superbiam frangere! Omnium tamen exspectationem est facile supergressus proximi novi saeculi adventus.

Leo XIII, adeptente saeculo vigesimo, adclamantibus omnibus Civitatis ordinibus, sese novum annum sancte celebraturum esse proclamat, et profusis muneribus divinis ad Urbem populos sollicitat, ut, saeculi negotiis ablegatis, universam peccatorum veniam assequantur.

Incredibile dictu quam immensus peregrinorum fuerit concursus! Nova omnino exoritur devotio, quae per omnem late terrarum orbem diffusa, omnes hominum animos pervadit atque ignota rerum divinarum cognitione devincit.

Tunc enim primum, suffragante Pontifice Maximo, dedicatur Cordi Divino universa Ecclesia idque inter noctem qua saeculum incipit.

Ut tantae rei memoria ad posteros prorogaretur, praesertim in Italis, ponere signum Redemptoris Divini in montium verticibus placuit.

Quo facto Pontificis nomen longe lateque percrebret, et innumera, Anno Sancto labente, est ad Urbem populorum peregrinatio, adnitente Pontifice, qui in memoriam revocat primi Anni Sancti superioris saeculi magna solemnitas, cui floriente aetate in pacata urbe intererat.

Hinc factum est, ut uno ore et ubique Pontifex carmine Horatii salutari posset, quo poëta Caesarem, parce detorta, ad astra ferebat:

*Ferat hic magnos potius triumphos;
Hic ames diu Pater atque Princeps,
Neu sinas Medos equitare inuitos,
Te duce, Caesar.*

(*Ad proximum numerum*).

JUNIOR.

*Fortuna usui dat multa; mancipio nihil.
Honeste parcas improbo ut non careas probo.*

SYRUS.

PRO IUNIORIBUS

Parvum antibarbarum.¹

Recurrere (ad aliquem) - Ad aliquem perfugere; Ad alicuius opem confugere; Alicuius opem (subsidiū) implorare.

Redemptio - A servitute liberatio; Salus parta; Salutis (Libertatis, etc.), restitutio.

Redemptor - Servator.

Redivivus - Recidivus.

Reduplicare - Conduplicare; Congeminare.

Refectorium - Triclinium.

Reflexio - Accurata consideratio; Deliberatio.

Reformare - Emendare; Disciplinam revocare (renovare; instaurare); Novis leibibus institutum aliquid vincere; et sim.

Refractio (lucis) - Repercussio lucis; Lux repercutta.

Refaenare - Infrafaenare; Compescere; Continere; Coercere; Cohibere; Comprimere; Reprimere; Domare; Frangere; Moderari; Ad obsequium adigere; Domatum habere aliquem.

Refrigerium - Refrigeratio.

Registrum - Tabulae; A. commentariis.²

Regnicola - Regni incola.

Regulamentum, Regulae - Lex; Praecepta.

Regularis - Sodalis religiosus.

Relative - Comparate ad alias.

Religionem (aliquam) ingredi - Deo sese religiosam in sodalitatem (religiosam in servitatem) dicare; Totum se Deo consecrare; Sollemni voto religiosorum sodalium instituta profiteri; Alicui religiosae familiae (caelesti militiae) sese addicere (suum nomen profiteri); Piae militiae no-

men dare; Religiosae vitae vinculis sese adstringere.¹

Religiositas - Pietas [erga Deum].

Remittere (aliquid alicui) - Aliiquid alicui committere (deferre; commendare); Aliiquid alicuius arbitrio permittere (ad alicuius arbitrium referre).²

Remorsus (conscientiae) - Pungentes animi stimuli (morsus).

Renegare (fidem). - A fide desciscere (deficere); Fidem (Religionem; Deum) eiunare.

Renuntiare (muneri; munus) - Abdicare se munere; Munus abdicare.³

Repraesentare (aliquem) - Alicuius vicem (personam) gerere; sustinere; suscipere; sibi imponere. - *Repraesentare sibi aliquid menti, animo*: Aliiquid animo intueri (sibi proponere; sibi ob oculos ponere; cogitatione depingere; menti obiiucere); Aliiquid ante oculos sibi versari. - *Repraesentare imaginem (figuram) alicuius*: Alicuius speciem exprimere (exhibere; referre). - *Dramaticam actionem repraesentare*: Aliiquid in theatro (in scenis) edere (exhibere).

Reprehendere - Recipere; Repetere; Ad alicuius rei vicem redire (se revocare; se referre).

Repulsio - Repulsa.

Reputatio - Existimatio; Dignitas.

Res - *Res est in eo statu*: Res in eum adducta est locum. - *Res est ita (sic)*: Res ita (sic) se habet.

Residentia - Sedes; Curia; Schola.

Respective - Comparate.

¹ Itaque: In religiosam sodalitatem (In religiosum collegium) cooptari; In religiosorum sodalium numerum adscisci (aggregari; adscribi); In religiosam familiam suscipi.

² Hoc negotium tibi remitto - Esto huius rei arbiter (iudex; disceptrator); Hanc causam in tua fide ac religione pono (depono; repono); Huius rei tuum sit arbitrium.

³ Mundanis rebus renuntiatis - Mortalibus rebus valere iussis.

Respectus - Reverentia; Veneratio; Cultus; Observantia; Honos.¹

Resplendere - Splendere; Lucere; Nitere; Fulgere; Micare; Radios emittere; Solem praeferre.

Restaurare - Instaurare; Reficere; Renovare; Restituere.

Resultare - Pervenire.²

(Ad proximum numerum).

I. F.

¹ Itaque *Respectu dignus*: Venerandus (Venerabilis); Colendus; Observandus; Honore dignus [cfr. *Reverendus*]. - *Nul ius respectum habere*: Nullius rationem ducere (habere) - *Debito respectu dicere*: Pace (Salva reverentia; Cum bona adstantium venia) dicere; et sim. Ex. gr.: Id mihi fas sit loqui, vestra, qui adestis, venia; Dicto sit venia; Honos sit auribus; Quod salvo vestrum, qui auditis, honore, dicere liceat. Et: Honorem auribus praemittere (pronunciare); Bona adstantium veniam prius precari. - *Respectu ad ...*: Habita ratione; Si collationem ineas (comparationem instituas) cum ... - Res rei collata. - *Respectus*: Officiosus.

² Ex. gr.: Nihil hinc ad me neque commodi, neque incommodi pervenit.

COMMUNIA VITAE

Plautus vivit adhuc in Italorum sermone.

Ad Josephum Nannum.

Vellem equidem ut per biennium, non uno tantum mense, atque id horis subsecivis, manu diurna et nocturna Plauti comoedias versares; a quibus tum germanam latinitatem, tum multa etiam ad quasdam vernaculae dictiones spectantia addisceres. Pauca tibi exempla adducam.

De re vel homine rudi nunquamne audisti: Egli è fatto con l'ascé? nempe abbozzato. Ecce autem Plautus in *Asinaria* (Act. II, sc. 2): *Iam hoc opus est exasciatum*.

Quoties tu ipse dixeris nummos a trapezita ad parentes deferens: Eccoli caldi caldi? quae pura puta dictio est in *Epidico* (Act. I, sc. 2): *Hunc homini opus est quadraginta minis celeriter calidis.*

De nummis item si germani sint, neque adulterini, dicimus esse *buoni*; Plautus in *Bacchidum* actu IV, sc. 8 habet: *Dacentos nummos aureos philippos probos.*

Quum aedes inquilinis vacant, populus hoc exprimit dicens: *Non c'è anima nata*. Item Plautus in *Mostellaria* (Act. II, sc. 2): *Natus nemo in aedibus servat*.

Quum rem aliquam volumus demonstrare nos nihili facere, trita nostrum locutio est: *Non ti darei una noce bacata*; Plautus in *Milite glorioso* (Act. II, sc. 3): *Non ego nunc emam vitam tuam vitiosa nuce*.

Fit interdum, ut aliquis de te queratur, quia tu abbia dato a lui un monte di dispiaceri; sic Charinus in *Mercatore* (Act. III, sc. 4): *Montes tu quidem mali in me ardentes iamdudum iacis*.

Qui in καλλιγραφίαν peccat, nos gallinae scribenti aequiparare solemus; Plautus in *Pseudolo* (Act. I, sc. 1) habet de litteris: *Has quidem gallina scriptis*.

Verbo *dare* nos Itali utimur quum aliquem verberibus vel pugnis percutimus; quid dices si in *Pseudolo* (Act. I, sc. 2) tibi ostendam hominem, qui postquam unum ex iis, quos *plagigerula genera hominum* appellat, verberavit, ait: *Quid nunc? doletne? hem! sic datur, si quis herum servos spernit*.

De tempore illa vernacula dictio: *Non è tre mesi, che, etc.*, tibi occurret in *Persa* (Act. I, sc. 3): *Nondum sex menses Megaribus huc est quum commigravit*.

Hic claudio rivos, quamquam fortasse prata non satis biberint: si amplius cupis, uti supra te sum hortatus, Plautum tuis ipsis manibus versa. Crastinam diem, ut Plautina dictione utar, sume *prothyme*,¹ ac bene vale.

*Ex scriptis MAURI RICCI.*²

¹ Cfr. fasc. sup.

² Ex. gr.: A. commentariis operum publicorum; patrimonii, etc.

COLLOQUIA LATINA

Studium rerum ediscendarum¹

ARISTIDES, FLORINUS

ARISTIDES. Tenesne memoriter, Florine, rerum ediscendarum pensum imperatum?

FLORINUS. Num vides, huic rei me navare operam quam possum diligentissime?

ARIST. Quid? horae unius spatio, quaternas nequivisti lineolas memoriae tradere!

FLOR. Non potui equidem.

ARIST. Miseret me tui, profecto.

FLOR. En vero quantum tu temporis posuisti in illis ediscendis?

ARIST. Vix sesquiquadrantem posui.

FLOR. Ita ne tibi est tam felix memoria?

ARIST. Nequaquam mihi est quam tibi felicior.

FLOR. Id superat fidem.

ARIST. Sed huic, quam ago, rei trado me totum; tu, contra, assidue aberras et peregrinaris animo.

FLOR. Falsum dicas; qua enim in re aberro?

ARIST. Oculis in omnem partem circumferendis, muscis captandis, nugis agendis cum tuo illo passerculo.

FLOR. Nae, tu magnas me adegeris in angustias, si vel unum alium nactus fueris falsum testem similem tui.

ARIST. Rem ipsam dico; nec enim is sum qui auribus tuis serviam.

FLOR. Quanam igitur arte tam facile memoriae commendas quod cupis addiscere?

ARIST. Dicam libenter. Principio per signum sanctae crucis operam meam ac laborem Omnipotenti consecro, simulque eius opem flagito ad id retinendum, quod memoriae mandare volo.

FLOR. Praeclare factum.

¹ Ex ANTONII VAN TORRE dialogis familiaribus. Passim retractavit hodiernisque moribus aptavit I. F.

ARIST. Deinde, ternas et quaternas sumo voces, tamdiuque revollo atque repeto, donec impressas firmiter in animo habeam. Pari ratione condisco quae sequuntur. Secretum iam tenes meum et artem calles.

FLOR. Ah! non sic agebam.

ARIST. Atque sic deinceps agas; pro certoque habeas futurum, ut dimidio minuatur labor, quem cepisti hactenus.

FLOR. Tuo consilio parebo.

ANNALES

Nationum societas.

Supremum Societatis Nationum Consilium, cui, ut in superiore fasciculo adnotavimus, mandatum fuerat conventum disponere, ubi cautiones firmari possent quibus armorum usus apud omnes populos circumscribi licaret, tam brevi munus absolvit, ut die xvi proxime elapsi mensis Octobris, Locarni, quo nationum supremi administris congregati fuerant, universo orbi nunciare potuerit, securitatis - quemadmodum vocata est - pactionem solemniter subscriptam. Neque satis: nam cum ea totidem arbitratus foedera sancta sunt inter Galliam et Germaniam et Belgicam, inter Germaniam et Poloniā, inter Germaniam et Slavorum civitates. Praeterea Gallicus exterarum rerum minister Gallici gubernii et Slavici et Poloni proposita aperuit, ut supra memoratorum arbitratus foederum beneficiis et ipsi viuissim fruerentur.

Per huiusmodi pactiones et foedera plane decreti sunt Rheni fluminis fines et bene ad solutionem instituta difficilis illa quaestio est de finibus singularum civitatum ad occidentem spectantium. Inde Germania non amplius humili veste in Nationum Societate sedebit, ac Versaliense foedus nisi in re ipsa, retractatum saltem ab

animo illo est, qui periculum contra pacem perenne alebat.

Haec magna quidem historici eventus significatio, ita ut Mussolinius, Summus Italorum administer, non immerito dixerit: Si foedera haec viventem substantiam assumpserint, novum aevum inter populorum commercium inchoabit!

Quod felix, bonum faustumque sit.

* *

Graecorum inter et Bulgarios diss crimen.

Sed alter Nationum Societatis fortunatus successus est hodie recolendus. Propter nonnullas ad patriae fines decertationes, Graecorum acies Bulgarorum territorium violarunt, seque ulterius hostiliter processuras minabantur. Bulgarorum gubernium milites suos inde statim retraxit, atque ad Nationum Societatem appellavit; cuius supremum consilium a Briando, Gallorum administro, tunc temporis praeside, rapide est Lutetiae Parisiorum congregatum, auditisque hinc inde partibus, Graecos iussit in fines suos recedere et utramque partem ab armis abstinere. Paruerunt adversarii, collegiumque virorum neutri parti faventium creatum est, ut inquireret de discriminis causis, cui rerum suscipienda sit culpa, refectionesque in casu proponendae.

* *

Bellum in Mauritania, in Syria.

In Mauritania, pluviarum tempore adveniente, belli actiones necessario intermissae sunt. Non vero videtur Abd-El-Krim ille Riffanorum princeps cum suarum copiarum reliquis in stativis suis contineri; dicunt enim ad Hispanorum castra, quae non satis munita autumat, ipsum secreto tendere. De Syria autem nunciatum est, Serrail, Gallici exercitus ducem, ad rebellionem sedandam, in Da-

mascum urbem ignivomis tormentis tam fere saeyisse, ut late eam diruerit, intercessionesque aliarum nationum excitaverit, Anglorum praincipue et Americanorum, quarum potissimum causa imprudens ille vir, munere spoliatus, est revocatus in patriam a novo administratorum collegio, proximis diebus tum ob hosce eventus, tum maxime ob interna civitatis discrimina, oeconomicum praesertim, suffecto, cui tamen Painlevé iterum praeest.

* *

Novus Persarum rex.

In Perside a regno est improviso de pulsus, cum regia omni stirpe sua, Kajar Caesar, a factione Risae Khan, administrorum primo, favente, qui videbatur reipublicae regimen apud cives suos constituere velle; e contra, quum imperii summa est potitus, sese Caesarem edixit regiaque corona redimivit.

* *

Nefaria caedes apud Italos fausto auspicio devitata.

Recentiorum eventuum recensionem hanc nostram absolveramus, quum fama manavit, coniurationem in Italiearum rerum summi consilii Praesidem, Musolimum, a perditis hominibus in occultis sectis viventibus initam, opitulante Deo, fuisse feliciter detectam et oppressam. Nullam moram interponere voluimus, quin vile nefariumque facinus et in hisce paginis exsecraremur, supremoque Numini grates ageremus, tum ob viri vitam servatam, tum quod detestabilem ignominiam ab Italis nobis prohibuerit.

POPULICOLA.

Monitum.

Socios omnes, qui nondum subnotationis premium solverunt, iterum iterumque rogamus ut rationes suas nobiscum componere quamprimum velint.

VACUI TEMPORIS HORA

Veritas in primis et ante omnia.

Veridicum esse, primum liberalis viri officium est. Loquela hominibus natura dedit, ut facile mutuo sibi possent animi sui sensus aperire, adeoque illam mendaciamcipare idem valet, atque contra naturae leges operari. Quanam in vitae curriculo fiducia ligari homines poterunt, paeclusa inter eos prorsus qualibet veritatis via? Et si hominis lingua, quae fidelis animi interpres esse deberet, nil aliud amplius ipsi praestet, quam fallax ad decipiendum instrumentum? Quanti est igitur in humanae vitae commercio facienda veritas! Unusquisque cum veraci tractando, opiniones, iudicia et actus suos conformare poterit, quum tamen fraudem nullam vel dolum timeat. Minime dubia, neque fallax eius est amicitia. Fons veritatis os eius, neque verbum mendacii eius foedat labium.

Veritas simplex est, et ingenua de caelo nascitur, indeque egreditur, pulcherrima forma, undequaque perfecta nobisque diligenda atque secernenda medias inter fraudes ac fabulas. Iuxta sapientis oraculum inter turpissima pone mendacium: «Mentientium vita sine honore vita est; undique eos confusio comitatur eosque in conspectu supremi Numinis abominabiles reddit». A quolibet mendacio se non abstinet tantum honestus vir, vereque Christicola: sed etiam exsecratur; sciens quem adorat Deum ipsam natura sua veritatem esse et mentientium labia odio habere. Insulatus antistes, S. Firmus cui nomen, Tagestae in Africa urbis insontem quandam scelerisque purum domi suaे absconderat hominem, quem rex ethnicus ad necem quaerebat. Quum iussu regis ad locum appropinquasset satellites, de misero superbe quaeasierunt. Ast repositus sanctus, neque se men-

tiri posse, neque quem petebant, ipsis posse revelare. Gravioribus quam quae excogitari possunt, illum tormentis subieceré; sed incredibili iis restitit firmate et in tantum, ut nil prorsus obtinuerint. Demum in conspectu principis est constitutus, qui praenobiles eiusdem animi dotes admiratus, veniam largitus est et salutem infelici, quem tali tantoque studio incolum servaverat. Quibus laudibus, - exclamat facti narrator doctissimus Afer, - praedicandus praeclarissimus ille, qui veritatem dilexit eo usque, ut tot tantoque passus fuerit, ne mendacio macularetur?

Commentum cane peius et angue igitur fugiamus; sermonibus nostris, nolimus, ne comitatis quidem gratia, quidquid a veritate alienum est, adfirmare. Nil aliud mentiendo lucratur, praeter aliorum diffidentiam. Verum quidem est, mendacem hominem haud aeternum falsa proferre; sed amentiae notam minime effugeret, qui verbis eius confideret.

Ex Schol. Morum Blanchardi latine reddidit

HERMINIUS M. IACOBELLI.

* *

Triginta et amplius iuvenum millia peregrinantes in Urbem.

Vidisti, Roma, iuvenum tot millia,
Tuis venere longis qui provinciis,
Petro laturi servitutis munera!
Hi signa tollunt alacres per aërem;
Fertur non Vultur, Volucris nec Aquila,
Crucis vexillum sed splendescens radiis!
Olim cohortes excipiebas reduces
Ex orbe onustas peregrinis spoliis,
De victis populis triumphantes barbaris!
Hos amplexare, Roma, nam sunt liberi,
Ad matrem veniunt venerantes cernui:
Est una victrix gentium Rellgio!
Non exaudiuntur gemitus hic pectoris,
Nec vinculorum strepitus horribilis;
Aér formosam resonat sed Virginem,

Hymnis et cantis, fervidis et precibus:
Itur festive sed ad Petri Cathedram.
Sunt Subalpini, multi sunt et Insubres,
Veneti iuncti nuperis cum Raetiis,
Tusci et Aemili, Samnites, Brutii,
Laeti Neapolis, Siciliae filii!
Omnis Italiae consecrati iuvenes
Ad pedes Patris provehuntur cupidi.
Id quis mortalium vidi prodigi?
Crescite iam, pueri, religioni et patriae!
Suum si tolleret de sepulcro caput,
Finem praedixit qui christiano Nomini,
Non iam temporibus suis idoneum,
Quid videns diceret tale spectaculum?
Celer per iter semper it Ecclesia,
Et signa signis congerit per saecula,
Suosque involvens agmine adversarios,
In Petro regnat recens usque Domina!

SUBALPINUS.

* *

Iocosa.

MAGISTER Tuccio: - Mentem huc intende. Si Esquimensem tollam eumque undecim aliis Esquimensis addam, ecquid obtinebo?

TUCCIO, post aliquam cogitationis momam:

— Esqui... annum!

Tuccius et Andreas eius condiscipulus scholam una petentes:

TUCCIO: - Lectionem ne memoriae mandasti?

ANDREAS: - Ita quidem, sed pensum non absolvı.

TUCCIO: - Ego, ex adverso, pensum absolvı, sed lectionem memoriae minime mandavi.

ANDREAS: - Eia, igitur, cede mihi pensum, ut statim ipsum transcribam.

TUCCIO: - Faciam, dummodo tu vices rependas lectionem mihi cedens!

* *
Aenigmata.

I

Sum verbum? Recte sic compellabis asellum,
Cui placet cautus edere voce sua.
Sum nomen? Gladiator do praemia summa
Saepe cui plausum spissa corona dedit.

II

Trames sum, per quem currus rota fervida
[fertur,
Sive vaporis vi, seu rapiatur equi.
Sigmate me dita: cui decessere parentes
Hunc maneo. Merito sors lacrimosa vocor.

Aenigmata in superiore fasciculo proposita his respondent: 1) *Cor-pus*; 2) *L-e-o*.

Libri recens dono accepti.

Hymno Nacional Brasileiro. Versao latina por MENDES DE AGUIAR.

Lyra Parthepeia Novissima auctore IOSUE CACACE. - Neapoli, ex typ. Prete, anno Iub. MCMXXV.

Otiosa Neapolis. Saggio critico del Prof. Sac. Giosué Cacace (3^a edizione riveduta e corretta). - Neapoli, ex off. C. Contessa, 1925.

CARLO M. PEDICONI, *Poesie* (1900-1925). - Romae, edid. Angelus Signorelli. - Ven. lib. 14.

In memoria di Mons. Giuseppe Perin il Seminario di Padova nel trigesimo della sua santa morte XVII Agosto MDCCCCXXV. - Patavii, typis Seminarii, 1925.

N. R. D'ALFONSO. *Filosofi e Psicologi nell'Amleto.* Romae edid. «Nuova Antologia» comm., 1925.

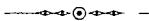
Dr. JOSEPHUS FORNARI, *Sponsor.*

ROMAE. - TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS.

PANCRATIUS

[9]

Actio dramatica FRANCISCI WIELAND – (Latine reddidit Andr. Haberl)

QUADR. Magno enim vero cum damno haec scripta relinqueremus integra.

PANCR. Quam mirabitur antistes! Res nobis adhuc prospere acta est. Vigiliis omnibus somno deditis incolumes transivimus. Quam stupebunt illi, primo mane edictum direptum quum viderint! Sed ne miselli vigiles daturi sint poenas, vereor. Id illos nolim.

QUADR. Quid id nostra, puer, interest? Tu huius rei metum reprime! Mitte scrupulos! Relinquere litteras religionis nostrae maledictis refertas, Christo contumeliae est, ignavum est nobis, impium. Et custodis curas abice! Aut enim is pulchre emerget molestia, aut, si fustem senserit, quod, ne fiat, mihi curae fuerit. Si vere vapulabit, centies meruerit. O praeclaros custodes, quos somno mersos inoffensi omnes praetereant! Sed anxietate posthabita in rem eamus, ne nobis tergiversatis homo evigilet. Non successisse rem longo sit dolor!

PANCR. Agedum, ad boni viri accede latus. Si evigilarit, dicito nostram tesseram, cito sermones sere cum homine. Sin se deceptum animadverterit, ut tribunus militum circuiens elato capite procedito. Ego interim certe me in tuto collocavero. Si res succedet, dum pilam absolvero, maneto, quum edictum abstulerio, custodi vale dicio!

HYPH. (*semisomnus*): Eho, quid rerum geritur? (PANCRATIUS cito se post antam recipit).

QUADR. (*imposita dextra in Hyphacis humero*): Suaviterne dormivisti, bone vir?

HYPH. (*exsiliens*): Quid sibi id velit, quaero. Cedendum tesseram!

QUADR. Nomen imperatorum.

HYPH. (*post aliquam moram*): Est!

QUADR. Quid enim agis, rerum dulcissime? Tibine iucundum esse censem hic stare?

HYPH. Non hercle voluptas est tantae exponi nebulae et frigori.

QUADR. Non id miror, quando tam frigidus per locum fertur ventus.

HYPH. Quam ego vellem hanc peractam esse noctem!

QUADR. Manendum paululum. Brevi dilucescet. Sed facio copiam hauriendi ex hac laguncula. Vinum Falernum est, bonum, vestustum, nisi forte lixa verba dedit. (*Dum hic bibit, Pancratius post pilam edictum solvit ita, ut cartae partes relinquantur*).

HYPH. Sive Falernum est, sive quid aliud; at hercle bonum est, et tale, ut in hoc frigore praecordia calefaciat! Utinam semper mecum portarem id genus!

QUADR. Tene igitur! Tenedum. Mihi propina salutem!

HYPH. (*tardus, circumspiciens*): Fiet. Sed, heus, nemone prope hac incedit via? (*anxius*) Nullum centurionem conspicis?

QUADR. Quem tu mihi centurionem memoras, qui hac circumeat?

HYPH. Tu non novisti? Quadratum non novisti?

QUADR. Quadratus cognitum habeo penitus. Is adeone horrendus est?

HYPH. Non quidem nimium. Quamquam nolim nunc nobis occurrere; utrumque pol! misere excipiat.

QUADR. Id ego haud crediderim. Nego Quadratum Centurionem esse strenuum.

HYPH. (*eum petens*): Quid dicere tu ausus es? Cave, tribuno optimo honorem detraxeris!

QUADR. Non esse dico...
(*Ad proximum numerum*).